Ն. 4879 — 1882 ՄԱՐՏ 5 ՁՈՒՄԱՍ — 23 ԻՆՁԻ ՍԷՆԷ — ՕԼՕՖՐԱՆԿԱ ՄԱՐՏ 17 ՁՈՒՄԱՍ — Ն. 4879

ԳԻՆԸ ԹԵՐԹԻ

Իսթանպոլ իչին սէնէլիկ մէճիա 10
Ալթը այ " 5
Իւչ " " 3

Թաշրալար իչին մէճիտիյէ 10
ալթը այ " 5
Բոսթա իւճբէթի պիզէ այիա տիր-

ԻԼԱՆԼԱՐ

Պէրինճի տէֆա իչին սաթը 3 ղր
Իքինճի " " " 2 ղր
Իւչիւնճի " " " 1 ղր

30 ՓԱՐԱ

Արևելյան Էֆքեար

ՄԻԻՆԱՏԻՒ ԷՐՃԻԵԱՍ

Իլան սրբասբնա գծնուլմաան իլանաթ ու իխթարաթը սաթբրե 5 ղր
Մէքթուպլար Կ. Ց. Փանոսեան խանէ եազըլը
Իսթանպոլտա, Գալաթատա Բէնլիէ-պազարընտա Իրսի խանընտա Ն. 41։

١٢٩٨ ՄԱՐԹ ٥ — ١٢٩٩ ՐԷՊԻ ԻԻԼ ԱԼԹԸՐ ٢٧ — 30 ՓԱՐԱ

ԻԽԹԱՐԱԹ

Էսլարը Փարիսին պէրինճի ճիլտի էլլի պիր պուչուգ ճիւզէտ խիթամ պուլմուշ օլուպ, վէ իքինճի ճիլտին տախի 39 ունճու ճիւղի ՀԸԿ-մշ տբր։

Թուճտան կէզլարբն տախի 8ինճի գէթասը ՀԳմշ տբր։

Իզմիտէ կազմարար վէ քիթապճը Տէր Ազարեան Յակոբ էֆէնտի տիւքքեանընտա, կէրէք Տիւսթուր, կէրէք Էսբարը Փարիս, վէ կէրէք Թուճտան Գէզլար պուլունմագտա օլտուղու կիպի, էկէր հաֆիթա պէ հաֆիթա պէտէլինի վիրմէք իւզրէ, Մանզումէ օգումագլըղը արզու լատէն օլուր իսէ, մահէլլի մէզպուրա խապէր վիրիլտիկինտէ, հէր կիւնի նիւսխէյի կէօնտէրէճէկիմիզի խապէր վիրիրիզ։

ԹԷԼԷԿՐԱՖ

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Գուհէրէ 14 մարտ

Էլ Օման նամ արապ զազէթասը ափլամիյէթ եալընըզ հիւքմտարքն էմր ու մերամը ճարի օլան սուրէթի հիւքիմէթատէն մատտա, պաշգա ճին հիւքիմէթ գապուլ իթմէզ տէմիշ օլտուղունտան, հիւքիմէթ թարաֆընտան քէնտիսինէ պիր իխթարնամէ իրսալ օլունմուշ տուր։

Բարիս 14 մարտ

Թան զազէթասը, Թիւրքիանքն Մըսրթա միւտախէլէսինին միւմքինիյէթինի Ալմանիա տախի գապուլ իթմէքտէ վէ գավիլէթմէքտէ օլտուղունա տայիր տէվերան խէն չայեաեը զիքր խտէրէք, Ֆրանսա վէ Ինկիլթէրրանքն պու խուսուս իւզէրինէ հէմֆիքէար օլտուգլարը-նը, վէ Ալմանիա իլէ Ավսթրիա տախի քէնտ հիւսնի մուավէնէթլէրինի վատ իյլէմիշ պուլունտուգլարընը պէեան իյլէօր։

Բարիս, 16 մարտ

Դանիլոպէրիսէն վասը օլան պիր թէլէկրաֆնամէնին պէեանընա կէօրէ, Բուսիա հիւքիմէթի հէր նէվ բանալավիսթ հարաքեաթընը տուրտուրմաղա վէ պէօյլէէ Ալմանիա իլէ միւշքիլաթ զուհուրինի մէնն իյլէմէքլիկէ զայրէթ իթմէքտէ տիր։ Մէզքուր թէլէկրաֆնամէ սուլհուն թէէմին օլմուշ իտուկինի պէեան իտիեօր։

Մ. Թիսս պու սապահ Բարիսէ մուվասլէթ իյլէեիպ, վիրուտի ագէպինտէ Մ. Ֆրէյսինէ իլէ միւլագաթ իթմիշ տիր։

Զէթինէ, 16 մարտ

Գարատաղ հիւքիմէթի քէնտի օրտուսունուն հարէքէթ իւզրէ պուլունմագտա օլտուղունա տայիր վուգու պուլան շայիաեը թէզգիպ իյլէեօր։

ՏԱԽԻԼԻՅԷ

Տիւեունու ումումիյէի Օսմանիյէ իտարէսինէ թարաֆը տէվլէթի ալիեատէն թայէնի մուգարբէր օլան զօմսէրլիք մէմուրիյէթի բիւթպէյի ուլէա սընբֆը էվվէլի իլէ մալիեէ խազինէսի տիւեունու ումումիյէի Ռումելիի շքմէնաքֆէրլէրինէն Ավրութրիա շքմէնաքֆէրլէրի իլէ իթիսադը հագգընտա քի նազարիսատընա, Վիէննա գապինէթոսու եազլաշմագտա օլտուղունտան, շու մէսէլէնէն Պապը Ալիեէ շաեանը մէճմուենիյէթ պիր սուրէթտէ եազընտա թէսվիեէբէդիր օլմասը մէմուլտուր։

Թունուստան Ֆրանսըզ զազէթալարընա իշար օլունտուղունա կէօրէ, Թունուսուն ճէնուպ թարաֆլարընտա իխթիլալ եէնիտէն եէնիյէ քէսպի էհէմմիյէթի իթմէքտէ օլտուղունտան, Թունուստաքի Ֆրանսըզ ժէնէրալլար պիր արաեա թօրլանարագ իթթիֆաք խալիէճէք թէտապիր հագգընտա միւզաքէրէտէ պուլունմուշլար տբր։

Իսթանպոլ զազէթասընքն պէեանքնա կէօրէ, պապը Էվրօբա մանիֆեսթուրաճլարընտան վէ պախուսուս իչկի թիւճճարլարընտան նիմանէ կէթիրթիրէրէք իսթիֆատէ իթմէք, վէ պու հիլէ իլէ ճէլպ իյլէտիկի նիմանէլէրի մագպուլէ կէչմէմիշ հիւքմունէ գօեուպ եօլտաան թիւճճարը զարարա օպրատմագ իւզրէ Մաալիֆ բաշա սախթէ իսմիյլէ պիրիսինի թէօրիմ, վէ մէսպուտ ատ նամը քեազիպ իլէ, վէ կէօեա զաթը հազրէթի շէհրիեարինի թահթը րիեասէթինէ պուլունան պիր գըլուպ թարաֆընտան Էվրօբաեա նիմանէլէր պիրարբէնա, վէ Էվրոբա թիւճճարլարընը իդֆալա պաշլատաղը սբրատա, պու նամատա պիրիսինին մէվճուտ օլուպ օլմասընը անլամագ, վէ իւզրինէ մասլիհաթի ալմագ իւզրէ, քէյֆիյէթի իսթանպոլա եազըլմըշ, վէ զապթիյէ նէզարէթի պու ճինայէթի իրթիքեապ իտէն ալշաղը թահթը թէվզիֆա ալմագ իւզրէ թէչէպպիսատը լազըմէտէ պուլունտուղու էսնատէ, միւրմէքիպի պուլունան մէշհուր Արիֆաբինին ֆիքրը իյլէտիկի իշիտիրմիշ տիր։

Սբրպիսթան իմարէթինին գրալիյէթէ թահվիլի իւզրինէ, իմարէթի մէզքուրէ մասլահաթկիւզարլըղընն տախի սէֆարէթէ թահվիլի իճապ իյլէտիկինէ մէպնի, Սբրպիսթան սէֆիրի եազընտա հուզուրու հազրէթի Բատիշահիէ չէգարագ եէնի իթիմատամէսինի թագտիմ իտէճէք իմիշ։

Բուսիաեա թէրք օլունան արազիտէ միթէմէքքիւն պուլունան Մուսլիմանլարընը մէմալիքի Շահանէէ հիճրէթլէրի իչին թայէին օլունան մէօհլէթ, պու քէրրէ խիթամ պուլմուշ օլտուղունտան, Պապը Ալի իլէ Բուսիա հիւքիմէթի արասընտա վիրիլէն գարար իւզէրինէ մէզքուր մէօհլէթ իլք պահարա գատար թէմտիտա օլունմուշ տուր։

Եէնի բուսումու սիթթէ մէճլիսինտէ պուլունմագ իւզրէ Էվիօբալը տայինլէր թարաֆընտան թայէին օլունան ազալար էվվէլքի կիւն պիլ իճթիմա վէ քեազէթլէրինի թատիզ իյլէտիքտէն սոնրա, Տէրսաատէթ վիրուալէրինի, վէ մէճլիսի ճէտիտի թէէսսիս ու թէշքիլէ հազըր պուլունտուգլարընը սուրէթի ըսամիյէտ Պապը Ալիեէ թէպլիղ իյլէմիշլէր տիր։

Դարատան Սէլպինին քէյֆիյէթի վէֆաթընտա մագնուն օլանլարքն մուհաքէմէսինին իճրասը իչին տահա պիր դաչ քիշինին թէվզիֆը լիւզումի միւտտաիի ումումի թարաֆընտան պէեան իտիրիկինի եազմըշ իտի։

Տիւնքի Լէվանթ Հէրալտտա օգունտուղունա կէօրէ, մագնունլարան Արիֆին պիրատէրի տախի տերտէսթ օլունուպ պու քէրրէ Տէրսաատէթէ կէթիրիլմիշ օլտուղունտան, գօնսօլոս Վըրէնչ իլէ գաբտան Կրանֆէլա տիւնքի կիւն մէրգումուն մուհաքէմէսինտէ հազրը պուլունմագ իւզրէ մահքէմէյէ տավէթ օլունմուշլար տբր։

Թունա մէսէլէսինին թէտիեէսիյլէ իշթիղալ իթմէքտէ օլտուղու հալտէ, կէչէնկէրտէ թատթիի միւզաքէրտթ իթմիշ օլան գօմիսիօնուն կէլէճէք մայիս այընընչիպթիտասընտա իճթիմա իտէճէկինի Պուքրէշ զազէթալարը եազըեօրլար։

Եավերի էրքէմի հազրէթի Բատիշահի Տամատ Մէհէմմէտ բաշանընն կէչէնտա սաղլամ կիւնիւ Պէրլինէ ըէքէթ իյլէտիկի եազըմբշ իսէ տէ, մաալիսմանը սիմիրէեէ նէզարէն, միւշարիէյէ պունտան իչ հաֆիթա էվվէլ Իսթանպոլան ազիմէթ իյլէմիշ օլուպ, շիմտի Նաբօլիտէ պուլունմագտա տբր։ Մէհէմէտ բաշա պու կիւն եարքն շէհրի մէզքիւրտէն Ալմանեաա միթէվէճճիհէն հարեքէթ իտէճէք իմիշ։

Նէօլոգոս զազէթասընքն միւտիրի Մ. Գարիտիսին քէսպի իֆադաթ իթմէք իւզրէ օլուպ, էվվէլքի կիւն եաթաղը իչինտէ զիլզբպ օթուրապիրմիշ օլտուղու մահէլ մէմուունիյէ զազէթալարտա օգունմուշ տուր։

Ատանա վիլաեէթի ճէլիլէսինտէն վարիա օլան պիր թէլէկրաֆնամէեէ նէզարէն, մարտըն պիրինճի կիւնու Ատանատա եէնի էօյչու վէ թարթբլար իլէ մուամէլաթա պաշլանըմբշ օլուպ, պու պապտէ շէհրի մէզքիւր պէլէտիեէսի բէք չոգ տիզգաթ իթմէքտէ իմիշ։

Սէլէմիյէ ճամիսի գուրպինտէ մուալլիմանէյի նէվվապ տայիրէսինին եէնիտէն մունթազամ սուրէթտէ ինշասընա պաշլանըմբշ տբր։

Մաէլմէճմունիեէ տիւնքի Հայրենիքտէ օգունտուղունա կէօրէ, էվվէլքի կիճէ Միսրցեալ բնկերութիւնլար մէնֆաաթընա օլարագ վիրիլէն պալօսան 800 լիրա գատար հասընլաթ օլմուշ իմիշ։

Եէհիր էմանէթի ճէլիլէսինին իշ պու տօգան սէքիզ սէնէսի պիտաճէսինին թէտգըգը իչին, էմանէթի միւշարիլէյհա տայիրէսինտէ, ազասը տէվայիրի պէլէտիյէ միւտիրէրինտէն իպարէթ օրմագ իւզրէ, շուբայի տէվլէթի ազասընտան էքրեմ պէյին թահթը րիեասէթինտէ պիր գօմիսիօն թէշէքքիլ իյլէմիշ, վէ իքի տէֆա ագաբ իճթիմա իթմիշ տիր։

Մաղչէնին թանզիմինէ, պու եօլտա մէհարէթի ֆէվգէլատէսի օյան Յովհաննէս էֆէնտի մէմուր օրմուշ տուր։

ՐԷՍՄԻ

(Իրան գօնսօլոսխանէսինէն վարիտ օլան իլան տբր։)

Թէպասայի զայրի միւսլիմը իրանիեէտէն օլուպ, Տէրիսաատէթտէ իդամէթ, վէ Իրան տէվլէթի ալիեէսի բասաբօրթունու համիլ պուլունան քէսան, թարիխի իլանտէն իքի մահ խիթամընա տէկին պուպապտէ թէշէքքիւլ իտէն գօմիսիօնա, պէհէր հաֆթա չարշէմպիհ վէ բէնշշէմպիհ կիւնլէրի սաաթ իւչտէն տօգուզ բատտէյէրինէ տէկին, բասաբօրթլարընը կէթիրիպ, տէֆթէրի մախսուսունա միւճէտտէեն զայտ իթթիրմէյէրի վէ պու հէյեէթտէ քէնտիսինին Տէրսաատէթտէ պուլունուպ պուլունմասընը վէ սայիր պիր մանի վէ էօզրի շէրիսի վէ եախօտ խասթալըզընտան տօլաեը կէլէմէտիկի պէեան օլունմուշ օլան թէպասաեի Իրանիեէնին նիզամը վէյշէլ ճէզա կէօրճէքլէրի, տէվլէթու սէֆիրի քէպիր հազրէթլէրինին էմրը տլիլէրի օլտուղու, պիլ ճիւմլէ թէպասաեի զայրը միւսլիմի Իրանիյէեէ մալիւմ օլմագ իւզրէ իլանը քէյֆիյէթէ իպթիտար գէլընտը։

18 ըէպիլ իւլ ախըր 99

Մ. Ժ. Տ. Ծաննէթթօնուն թահթը իտարէսինտէ պուլունան պանդա վէ սարրաֆիյէ մէրքէզինտէն Սոդոմեա բիեանգօսու պիլէթլէրի ալմըշ օլուպ, կէրէք Տէրիսաատէթտէ վէ կէրէք մէմալիքի էճնէպիյէտէ պուլունան զէվտա, ալաֆրանկա մարտ այընըն 8 ինտէ քէշիտէ օլունան բիեանգօսա աթիտէքի նիւմէրօպարա իգպալիյէ իսապէթ իյլէմիշ օլտուղու իլան օլունուր։

Նօ. 96,483 պիլէթ 5000 մարգ, վէ Նօ. 34,208, 83,539 պիլէթլէր 250 շէր մարգ, Նօ. 11,442, 11,456, 11,478, 11,498, 11,500, 34,202, 34,226, 34,239, 72,401, 81,356, 81,370, 81,382, 81,383, 81,384, 99,006, 99,017, 99,027, 210 ար մարգ դազանմբշ օլտուգլարընտան, իշպու պիլէթլէր եէտէրինտէ պուլունան զէվտա, քէնտիլէրէ իսապէթ իթմիշ օլան իգրամիյէլերի ալմագ իւզրէ մաղազայի մէզքիւրէ տավէթ օլունուրլար։

Ալմանանքն բիեանգօ գանունամէսի մուճիպինճէ եէվմի քէշիտէտէն իչ այա գատար թագտիմ օլունմատան պիր պիլէթին արթըգ հիչ պիր հիւքմիւ գալմատաճաղընտան, մարտըն 6 սընտա վէ 7 սինտէ վուգու պուլան քէշիտէլէրտէ իգրամիյէ գազանան պիլէթլէրին համիլլէրինին միւտտէթի մէզքիւրուն խիթամընտան էվվէլ, եէտէլէրինտէ պուլունան պիլէթլէրի Մ. Ժ. Տ. Ծաննէթթօնուն Գալաթատա Գօմիսիօն խանընտա 18 նիւմէրօլու մազազասընա կէթիրմէլերի ռիճա օլունուր։

Միւզէխանէյի ամիրէնին թանզիմի սրբասընտա պինանքն էօնիւնէ միւքէմմէլ պիր պաղչէ եաբրմասընա մուգատէմա միւպաշէրէթ օլունմուշ, վէ պու քէրրէ խիթամա ըէսիտէ օլմագ իւզրէ պուլունմուշ տուր։

Պաղչէնին թանզիմինէ, պու եօլտա մէհարէթի ֆէվգէլատէսի օյան Յովհաննէս էֆէնտի մէմուր օրմուշ տուր։

Պաթումման եազըլտըղընա կէօրէ, մէմալիքի մահրուսէեէ հիճրէթ իյլէմէք իւզրէ, օրտեա մուվասէլէթ իտէն իքի պին միղտարը ֆամիլեա հէր նէ գատար իսրար իյլէմիշլէր իսէ տէ, Բուսիա հիւքիմէթի թարաֆընտան բուխարթ իսթիհսալ իտէմէտիքլէրինտէն մահէլլէրինէ ավտէթ իթմէկէ մէճբուր օլմուշլար տբր։

Մուահէտէ մուճիպինճէ, Պաթում էհալիսինին հիճրէթլէրի իչին մէօհլէթ թայերին օլունտուղունան, Բուսիա հիւքիմէթի միւտտէթի մէզքիւրէնին միրուրինի պէհանէ իտէրէք, էհալիի մէրգումէնին հիճրէթինէ միւմանէաթ իյլէմիշ տիր։

Էվվէլքի կիւն ֆուգարա թագըմընտան պիր թագըմ նիսման Պապը Ալիեէ կէլէրէք, մաաշլարընը ալամատրգլարընտան տօպալը պաշ վէքեալէթ մագամը սամիսինէ պիր արզուհալ վէրմիշլէր տիր։

Պէյլիք էթմէքի չէգարան ֆուրունլարտա իշլէեէն ամէլէ պիր վազբթատան պէրու իճրէթլէրինի ալամատրգլարընտան, հարպիեէնէզարէթինէ կիտէրէք արզը չի քեաեէթ իթթիքլէրի մէսմու տուր։

Սօֆեատան Ֆիլիբօբօլիս զազէթասընա վէգիլէն [illegible] գարը բէյիսի Մ. Զանգօֆուն թէվզիֆընտան տօպաեը էհալիտէ հասբլ օլան ատէմի մէմունիեէթ հէնուզ զաեիլ օլմամբշ օլուպ, միսմիլէյհ իքի պէօյուք ժանտարմա ատքէրիյլէ մահէլլէմէնֆասը օլան Վըրաչա շէհրինէ վիսուլինտէ էհալի թարաֆընտան իհթիրամամ իլէ գապուլ իտիլիպ, ահալպասը թարաֆընտան մախսուսէն թէզէին օլունմուշ պուլունան խանէտէ իգամէթ իթթիրիլմիշ իմիշ։

Միւվարէտաթը թէէմինի իչին իւսկիւտարատա պէօեիւք իսկէլէտէն Աղա համամընա գատար, թօրթաշը վէ Պիլպիլ տերէսինէ գատար իքի կէչէլի սուլու կազ ֆէնէրլէրի վազ օլունարագ, տիւն կիճէտէն իթթիպարէն իգատընա միպաշէրէթ օլունտուղու մա էլ մէճբունիյէ իթթիպար գէլընմբշ տբր։

Պազը Ալման սէրմայէտարանքն, Ալմանեանքն մէմալիքի շարգիյէ իլէ միւնասէպաթը թիւճճարիյէսինի թէզեիտ իյլէմէք էմէլի իլէ, պիր վաբօր քիրալաեբպ շարգ լիմանլարընա սէյեահաթ իթթիքլէրի մալիւմ տիւր։ Պունլարքն Պէրլինէ ավտէթլէրինտէ օն միլեօն մարգ սերմայէ իլէ պիր շիրքէթ թէշքիլ օլունմուշ տուր։

Պու շիրքէթին մագսէտի Ալմանեա մատմուլաթընը մէմալիքի շարգիյէեէ իտխալ իյլէմէք օլուպ, եունանիսթանտա Բիրէ լիմանընը մէպատի մուամէլաթ ինթիխապ իյլէմիշ տիր։

Եէհրի մէզքիւրտէ Ալմանեա ֆապրիգաճլարընտան Մ. Օկիւսթըն Բոշիլտին թահթը իտարէսինտէ պիր շիպէ քիչատ օլունմուշ տուր։ Մէզքիւր շիւբհէ Ալմանեա իչին սիբաբըշլար գապուլ իտիպ, մաքինալար ճէլպ օլունտուղու հալտէ պունլարքն իսթիմալընը թալիմ զըմընտա Ալմանեատան ուսթատալար վէ ամէլէ տախի ճէլպ, վէ Ինկիլթէրէ

բա վէ Ֆրանսա թիւճճարընա ըէ-դապէթ իսէճէ.ք տիր։

—

Կէչէնլէրտէ Գալաթատա եաղ իսկէլէսինտէ թիւճճարտան պիրինի եարալաեարագ ագճէսինի ալբպ ֆիրար իսէն Անտոն, զապրթա հիմ-մէթիյլէ տէրտէսթ իսիլմիշ, վէ պու քէլրէ Պէյօղլու ճէգա մահ.քէմէսի թարաֆքնտան մէրգումն պիր սէ-նէ հապսընա հիւքմ օլունմուշ տուր։

ԱՀՎԱԼԸ ՄԱԼԻՑԷ

—

Օէնէի ճէտիտի մալիյէ կէչէն բա-զար իրթէսի կիւնիւ պաշամըշ, վէ կէօմրիւքտէ ատէթտէն օլան մէրա-սիմ իճրա օլունուպ տուալար օղունմուշ տուր։ Կէլէճէ.ք սէնէ ի-չին ահվալը մալիյէ զանն օլունան գատար խաեբրը տէյիլտիր։ Տիւ-եունու ումումիյէ թահվիլթը սա-հիպլէրի իլէ տէվլէթէ նաֆի պիր մուգավէլէնամէ ագտ օլունմուշ տուր, վէ Բուսիա հիւքիւմէթիյլէ տա-խի թազմնաթը հարպիյէ մէսէլէսի եագընտա թէվիյէ օլունաճագ տբր։ Պունլարտան մաատա, տէվլէթի ա-լիյէ իսթիգրազտան իմթինա էյլէմիշ օլտուղունտան, մալիյէ նէզարէթի, շիմտիեէ գատար օլտուղու կիպլ չաբուղ չաբուղ սաղրաֆլարըն մուա-վէնէթինէ միւրաճաաթ իթմէ.քսի-ղին եէօրիւեէպիլմէկէ ալշմբշտբր։ Վագբա պու խուսուսլար թաատի-լաթ վէ իսլահաթլար տիմէ.ք իսէ տէ, հալէտ միլլէթին սէտատէթ մէն-պալարընը.ն քէնտի պաշարընա, հիւքիւմէթի Օսմանիյէնին էշէտտի լիւզումի օլտուղու տէրէճէտէ չօշա-րագ ագմասընը մուճիպ օլապիլէ-ճէ.ք պիր ֆիլիտ պուլունուլմամբշ տբր։

Էճնէպի տաեինէր իլէ ագտ օ-լունան սուրէթի թէսվիյէնին շիմ-տիեէ մուճիա օտաճառբ թէէսսիբ, լէ.քէթէ ֆայիտէլի օլմաեբպ, պիլ-ագտ զարարը մուճիպ տիր, չիւնքի էկէր Պապը Ալինին հէր սէնէ թէէ-տիեէսինի տէրիւհտէ իյէտիկի մէ-պալիղին եէրինի գաբաեաճագ տէ-րէճէտէ հասբլաթընտա արթմասը-նը, վէ պէօյլէճէ տէվլէթին զաթէն բէ.ք աղ օլան վարիտաթը սաեբսբ-նըն էքսիլմէսինի մէնն իյլեեճէ.ք թէտապիր իթթիխաղ օլունմաղ իսէ, ֆընտան իճրասը մուհթէմէլ պու-լունան թազեիգաթ միսիլու թէէս-սիրաթտան ազատէ օլմագլըդ էմ-լի տիր։ Ֆագաթ էօյլէ եալընըզ տիւ-եունու ումումիյէ մէսէլէսինին թէս-վիյէ օլունմասը, պու խուսուսլարըն ի.քիսինտէն հիչ պիրինի թէէմին իյ-լեեէմէզ, ալէմի սարրաֆիյէ, պօրճ-լունուն եօմրիւ վատլարընընը իճրա-սընա հէր քէսի թէէմին իյլեեէ-պիլեճէ.ք տէրէճէտէ նիզամը օլ-մաեընճա, վէ պու վատլարընը իճ-բասընճա պիւեիւ.ք տէվլլէր վէ նի-չանէլէր կէօրիւնմէյինճէ, իճրալա-րը թէէմին օլունմուշ պուլունսա պիլէ վատլար իլէ միթթէսսիր օլ-մաղ։ Էվրօբա տէվայիրի սարրաֆի-եէ վէ մալիեէսինտէ նուֆուսլարը եէօրիւեէն զէվաթ, բէ.ք էյի պիլիր-լէր քի, էկէր մէմլէ.քէթտէ սէա-տէթին թէրագգըսը, վէ սէնաեի-նին թէվսիլինէ զայրէթ օլունմաղ ի-սէ, Մ. Պուրգ իլէ արգատաշլարը-նընն սէմէրէյի քէմալի զայրէթլէրի օլարագ ագտ օլունմուշ պուլունան մուգավէլէնին իճրասը միմքինսիզ տիր։ Վագաա պու սուրէթլէ ի.քի ի-չ սէնէ եէօրիւնէպիլիր, ֆագաթ էկէր տէվամընընը միմքին օլապիլ-մէսի իչին լազըմ կէլէն թէտապիրի միթթէվասիթէ իթթիխաղ գբլընը-մաղ իսէ, պու սուրէթ նիհաեէթ պիր կիւն տուրաճագ տբր։ Տիմէ.ք տիր քի, տէվլէթին մալիեէճէ բօ-լիթիգասը, թահվիլաթը օսմանիեէ համիլլէրինէ օլունան սուրէթի թէս-վիեեէճ մուվաֆբգ պիր հալտէ պուլունմաեընճա, Թիւրքիա գրէ-տիթասունուն եէնիտէն իթիպար պուլմասը միմքին օլամաեաճագ տբր։ Մէնինի արզու օլունմագտա պուլունան էճնէպի թազեիգաթը-նա կէլինտի.քտէ, պու խուսուս մու-վագգաթ սուրէթպէ օրթատան գալգմբշ օլուպ, չիմտիքի սուրէթի թէսվիլեէ գաթ օչանտուղու կիւն, սուրէթտէ եէնիտէն զուհուր իյլէ-եէճէ.ք տիր։

Պէօյլէճէ պահս իյլէտիկիմիզ սբ-լատա, տալա պիր պէտապթբգ-լար բէ.յղամպէրի մագամընտա պու-լունմագ իսթէմէ.քտէ տէյիլիզ, չիւնքի տէվլէթի ալիեէ իսթէր իսէ տիեեունու ումումիյէնին թէսվիյէ-սի իչին արզու օլունան իմիալէրի ֆիիլէն իճրա իյլէմէկէ միգթէտիր տիր։ Էկէր Պապը Ալի իլէ ֆէնտի ասբլ մալիեէճէ բօլիթիգասը արա-սընտա միշքիլաթ մէվճուտ իսէ օ-նա պիր շէյ տիեէմէյիզ։ Ֆագաթ թուրթուլմասը լազըմ կէլէն թարիզ օլ գատար գօլայ վէ օլ գատար պէլլի պիր խուսուս տուր, վէ վա-սբլ օլունաճագ մագսէտտէ օլ գա-տար հուսուլի պիրիյթիարտ, վէ հէմտէ մուճիպի մէմնունիյէթ պուլունմագտա տբր քի, պիր տէ-ֆա տահա պու խուսուս իւզէրինէ տիգգաթը ճէլպ իյլէմէկէ, վէ կէ-լէճէ.ք սէնէյի մալիեէ իպթիտա-սընտա, մէմլէ.քէթին մահսուլաթը-նը վէ սէատէթի ումումիյէեի ար-թբրրճասընա, Թիւրքիաեա սէր-մայէ իսխալ իյլէր պիր չօգ եէնի թէշէպպիւսաթը զուհուր ու թէ-րագգբսընը գայտ իթմէ.քիկէ օլան արզուի շէտտիտիզի պէեան իյլէ-մէ.քիկէ.քէնտիմիզի մէճպուր ատտ իյլէտի.ք։ Էկէր պու արզումուզ վի-ճուա պուլուր իսէ, Պապը Ալինին նիյեեթլէրի էօնիւնտէ, պիյիս.ք պիր սէտատ մագամընտա պուլունան Բուս-լարա, վէ թահվիլաթը Օսմանիյէ հա-միլլէրինէ վերիլէճէ.ք իչի միլիօնուն իխրաճընա, իգթիրազ հիսա իյլէ-մէեէրէ.ք պագմագ միմքին օլա-ճագ, վէ տէվլէթին գայիմ ու գա-տիմիկինի արզու իյլեեէնլէրին պու արզուլարը պիր էսաս իւզէրինտէ միւէսսէս պուլունաճագ տբր։

(Լէվոն Հէրոլ)

ԱԶԳԱՅԻՆ

—

ԱՐԹՎԻՆՏԷՆ ՄԷՔԹՈՒԳ

—

. . . Խմբագրապետ,

Ամէն մի ծանրակշիռ առաջար-կութիւն, թէև կունենայ իր օգու-տը չհասկցող թեթեւամիտ անձինք, տակաւին ազգին ըմբռնողն մասին մէջ [illegible] նասէրներ որոնք չեն ի բաց ձգեր զայն և ըմբռնէն ի նկատի առնելէն յետոյ արձագանգ կուտան լրագ-րաց մէջ։ Այս վերջիններէն մին է նաև Գ. Սէթ-Պէկ, որ Ձեր 4807 թիւին մէջ քաջալերիչ և լուրջ յօդ-ուածներով մեր Ցնդեսական լրտէր ա-ռաջարկութեան օգտակարութիւնը կը ցուցներ։ Մենք մեր առաջար-կութեանց ընդունելութիւնը կը-սպասենք մանաւանդ Ցնտեսական ընկերութեան տնօրէն խորհրդոյ կողմանէ։ Սա որոշուած ըլլալով ազգի մի ամենամեծ պակասու-թեան դարման տանելու, հարկ է որ անպատճառ ուշադրութեան առնու ի մտոյ շօշափող սև է դրութիւն։ Մեր նպատակը, այդ առաջարկութիւնն անելով, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ցնտեսական զար-գացման մի դիւրագոյն միջոցի վե-րայ մտադրութիւն ուղղել տալ։ Եւ որպէս զի մեր առաջարկութիւ-նըն աւելի դիւրաստ ներմուծի նո-ցա մտաց մէջ, որոնք ձեռքերնին մինչև որ կողի մէջ չկոխեն, չեն կարող համոզուիլ, մենք կաշխա-տինք որչափ որ կարողութիւننիս կը բաւէ, պարզել զայն։ Նորա օ-գուտները բացայայտ ցուցնել և առանց անոր, սև է ձեռնարկու-թեան, ի մասին Ցնտեսական զար-գացման, դժուարութիւնն յայտնել։ Մենք մեզ պարտականութիւն կը ճանչնանք պնդել մի բանի վրայ, որոյ օգտակարութեան վրայ ոչինչ տարակոյս չունինք, իսկ միութեան կը ՇԱՅ զայն գործադրել։

Առաջարկութիւնը լաւ պարզա-բանելու համար, նախ զայն ի հե-ռուանց, հիմնովին քննենք։ Մեր ընդհանուր Հայրենիք, Հայաստան և Կիլիկիա, Հայ ժողովուրդի գլխաւ-որ զբաղմունքն ի՞նչ է։ —Առեւ-տուր և երկրագործութիւն։ Թո-ղուն.ք հոս այն փոքր ուղեղներ, որոնք մեծ պարծանք կը սեպեն յիշել թէ Հայք միայն վաճառա-կան և ՝ՐՐԼԷՆ են և ամօթ կը սե-պեն զիրենք երկրագործ կամ ստոր-ին արուեստներով պարապող տես-նելով։ Երկրագուներն վրայ բնակող բովանդակ Հայոց ամենամեծ մասը երկրագործ և արուեստաւոր է, ո-րոնց գլխաւոր տեղին է բուն Հայ-բենիքն, և ոչ վաճառական։ Ապա [illegible] բնակիչը որ պէտք ունին ցնտեսական զարգաց-ման, պէ՞տք են թողուլ իրենց բահը, բրիչը, արօրը, մանգ, մուր-ճը, դուրը, թիակը, ասեղը և այլ արհեստական գործիներ, որպէս զի աւելի զարգացեալ զբաղմունք ու-նենան պարապելու։ —Զեմ կար-ծեր։ Ժողովուրդ մը կրնայ զար-գացուիլ իր ստորին արհեստից մէջ ալ։ Երկրագործին պէտք է սորվե-լիք իրմ։ տէմիշ օլտուղունան, թէ.քմիլ կիճէեի ույգուսուղ կէչի-բերէ.ք մէղբիւր խուսուս իւզէրինէ տիւշիւնմէ.քտէ իսի։

Մէրգում հիչ տուրմաեբպ քէն-տու քէնտույէ,

—Մէրգումուն իսմինի վէ իզնին, նա՞սըլ պուլմալբեմ, – տիմէ.քտէ իսի։

Պունու [անճագ, – Գլէր Պէնշան, եանի սապրդ Վէնսէնտէ.քի էպէ գաբին պիմէ.քտէ օլտուղունան, անճագ մէրգումէտէն լազըմ կէչէն մասլիհաթի ալընա պիպիր իսի։

Իյի էմմա, Գլէրին եէրինտէ պիմ-մէ.քտէ տէյիլ իսի։

Շիւբհէսիզ օլարագ, մէրգումէնին եէրինի, Բէմի Շօմէն պիմէ.քտէ իսի, հալ պուքի Ժան Բընօ անընտա եէ-բինի պիմէ.քտէ իսի։

Ժան Բընօ, շիւբհէսիզ սուրէթ-տէ օլարագ, պիր կիւն էվվէլ, Բէր-Լաշէզ գաբրիսթանընտա, մէր-գում օլ քէնտի իբլիքխանէ տրգա-տաշը Բէմի Շօմէնին եանընտան կէչմիշ օլմասընը պիմէ.քտէ իսի ի-սէ տէ, սէրպէսթ կէզմէ.քտէ մի տիր, եօգսա եինէ եագաեր էլէ վերբերէ.ք մահպէսէ եախօտ բրան-կաեա աթբրմբշ մը տբր անը պիմ-մէ.քտէ տէյիլ իսի։

Պէօյլէ պիր չօգ շէյլեր տիւշին-մէ.քտէ իբէն, ֆիբբրինէ պիր շէյ տիւշաիւ, վէ կէրչի պու տա քէն-տույէ, էվվել էմիրտէ բէ.ք էհէմ-միյէթսիզ տիր կիպի կէօրիւնանիւ

(180)

ԹՈՒՃՏԱՆ ԳԸԶԼԱՐ

նէեի թէրբ իլէ կիթմէ.քտէ իսիկէր վէ ժօրժ իսէ, բէնկի ատմբշ, լէհ-ճէսի պօղուրմուշ, վէ չէհրէսինի տա-մբշ պիր հալտէ պուլունմագտա իսի, չիւնքի սօնրատան Ժան Բընօ գա-զանմաեա պաշլատաղընտան, մէր-գում ալմբշ օլտուղու եիկիրմի պին ֆրանգբ միտտի.քտէն պաշգա, պէ-բապէր կէթիրմիշ պուլունտուղու գբրբ պին ֆրանգբ տախի իւսթէ վիրմիշ իսի։

Վէ մէրգումուն պիրատէրի Լէօ-բօրա կէլինճէ, սապահա գատար օյնատբգտան սօնրա, ճէպինտէ եա-ընընբգ եիկիրմի լիրասը գայմբշ օլ-տուղունտան, քէնտու քէնտույէ պիր չօգ սիթէմ ու թէ.քտիրլէր ի-տէրէ.ք աճընմոգտա իսի,

Տէլիգանլբլար կիթտի.քտէն պիր չէյբէ.ք սօնրա, Գօրա իլէ Ժան Բը-նօ, դաբուտա պէ.բլէմէ.քտէ օլան պիր «գուբէեէ» (արապա) պինտի-լբր։

Գօրա, արապաճբեա,

—Մէնթ-Ուէնէ . . . – տէտի, – Գլիշի սօգաղընտան կէչմէլիսին, վէ Սէնթ-Թրինիթէ քիլիսէսի էօնիւնտէ տուրմալբսընը . . ։

Մէղբիւր քիլիսէ, պու կիւն հէր նէ գատար բէ.ք միւքէլլէֆ պիր հալտէ պուլունմագտա իսէ տէ, օլ վագբթլարտա, բէ.ք սէֆիլ պիր հալտէ իսի։

Արապա մահէլլի մէզպուրա վա-սբլ օլտու։

Ժան Բընօ աշաղը ինտի, քիլի-սէտէն իչէրի կիրտի, խորանընը էօ-նիւնտէ պաշբնը էյտի, վէ Ժօրժ-տան դաղանմբշ օլտուղու գբրգ պին ֆրանգբ ֆուգարա գանճանա-կընա պբրագտբգտան սօնրա, եի-նէ արապատեա պինտի, վէ արապա եօլ ալմաեա պաշլատբ։

Գօրա իլէ Ժան Բընօ քէօչկէ վա-սբլ օլտուգլարընտա, իբինճի գա-թա տօղթօր Ժօսլէնին եանընա չբգտբլար։

Մէրգում տօղթօր, օլ հէնկեամ-տէ, Պլանշթօնուն եաթաղը եանընտա, կէնիշ պիր գօլթուգտա օթուրարագ, ղայէթլէ եօրղուն օլտուղունտան, տէրին ույգուեա տալ-մբշ իսի։

Գաբունուն աչբմասը կիւրիւլ-տիւսինիւ իչնթտիկինտէ, պիրտէն պիրէ ուետնտբ։

Գօրաեը կէօրիւր կէօրմէզ աեա-ղա գալգաբ։

—Էյ տօղթօր, նէ՞ եաբտընըզ պաղալբմ, – տէտի մէրգումէ։

—Նէ՞ եաբալբմ, էֆէնտի, իչթէ եաբտըղբմբզ մէ յտանտա տբր . . ։

Մէրգում պունու սէօյլէտիկիյլէ պէրապէր, գաբեօրա իւզէրինտէ ուբ ուղուն եաթմագտա օլան ճէ-նազէեի կէօսթէրտի։

Գօրա ճէնազէնին եանընա եագ-լաշարագ, աուէթա պիր էօլիւ հա-ղլինտէ պտեբմբշ օլան Պլանշթօնուն եիւզինէ խայլի վագթի տիգգաթ-լը տիգգաթը պագտբ։

—Բէ.ք պաեագը պիր սուրէթի վար իմիշ, ճիւրմ ու խաապատաթ սա-հիպի օլտուղու, զաթէն լէհճէսին-ան տախի անպաշբմագտա տբր . . . – ատէտի մէրգումէ, – ֆագաթ, պու ճիւմէ իլէ տախի զէ.քիճէ պիրի օլ-մաղը իսէտէ, զայրէթ վէ ճէսարէթ հիհէթիյէտէ բէ.ք կէրիտէ պուլուն-մալբտբը . . . զանն իտէրիմ քի, սէպաթ վէ մէթանէթիտէ բէ.ք աղ օլտուղունտան, քէնտի սէվգը թա-պիլիէրինէ գարշը գօեամամբշ տբր . . . – Մի՞զ նէ տէրսինիզ, տօղթօր, աճա-պա քէշֆիմ տօղտումու տուր։

—Բէ.ք պէա քէշֆ իթտինիզ, է-ֆէնտի, – տէ.յի ճէվտպ վերտի տօղ-թօր, – պէնտէնիզ տախի այնի սի-զին էֆքեարընընզտաեբմ . . ։

—Նէ՞ գատար վագբթ տահա պէօյլէ պտեբմբշ գալաճագ տբր։

—Եարբն սատթ տէօրտէ գա-տար։

—Պիւթիւն պիւթիւն էօլիւր տէ-յի հիչ շիւբհէ իթմէ.քտէ տէյի՞մի-սինիզ։

—Սաղալաճաղընա տայիր քէ-մալի էմնիյէեթիմ վար տբր . . ։

—Մէրգումա պիր զարար օրմագ-սբղընն, Փարիսէ Գօլիղէ սօգաղընտ-ա.քի իսանէեէ նագլ իտէպիլէ-ճէ՞.քմիսինիզ։

—Էվվէթ, էֆէնտի։

—Իմտի էօյլէ օլտուգտա, հէ-ման պու կիւնտէն իճրասընա մու-սարրաֆթ իյլէմէլիսինիզ տիր . . . չիւնքի, պուրատա գալմասընտա մուխաթարա վար տբր։

—Կիճէճէն էվվէլ մէզբիւր խա-նէեէ նագլ իտիրմիշ օլաճագ տբր։

Գօրա էլինի ճէնազէեէ տօղրու ուղաթտը։

—Տիմէ.ք տիր քի, – տէտի մէր-գումէ, – չիմտի պու, գօնթէս տբ Լասնէ.յին, եանի Պանշ Էրմիէօ-նիւն օղլու օլաճագ տբր . . . – օղ-լունու էլտէ իթտի.ք . . . – պագտ-բլմ մէրգումուն բէտէրինի նասբլ եաբաճաղբզ, անը տա պուլապիլէ-ճէ՞.քմիյիզ . . ։

—Էկէր էօլմէ.յիպտէ սաղ իսէ, սիզէ վատ իտէրէ.ք սէօյլէրիմ քի, անը տախի պուլապիլէճէկիզ տիր . . . – տէ.յի ճէվտպ վերտի Ժան Բընօ։

88

Ժան Բընօ պէղայէթ տէրէճէտէ կիւճ վէ զուվէթէ մալի.ք պուլուն-մագտա իսի, – եօրուլմագ նէ իտու-կին պիլմէզ պիր ատամ իսի, – հաթթա տինի իգթիզատէ ույգու-սուղ տախի գալա պիլմէ.քտէ իսի։

Մէրգումուն սօն լոգբրաբ՝ մա-լիմ տուր, – Գօրա թարաֆքնտան «չօճուղունու պուլտուղ, պագալբմ բէ.քէրինինտէ էլտէ իտէպիլէճէ՞.քմի-յիզ» տէնիլտիկինտէ, մէրգում ճէ-վտպ վիրերէ.ք, – «էկէր հաեաթատա իսէ, անը տախի պուլմագլբղը վատ-իէրիմ» տէմիշ օլտուղունան, թէ.քմիլ կիճէեի ույգուսուղ կէչի-բերէ.ք մէղբիւր խուսուս իւզէրինէ տիւշիւնմէ.քտէ իսի։

Մէրգում հիչ տուրմաեբպ քէն-տու քէնտույէ,

—Մէրգումուն իսմինի վէ իզնին, նա՞սըլ պուլմալբեմ, – տիմէ.քտէ իսի։

Պունու [անճագ, – Գլէր Պէնշան, եանի սապրդ Վէնսէնտէ.քի էպէ գաբին պիմէ.քտէ օլտուղունան, անճագ մէրգումէտէն լազըմ կէչէն մասլիհաթի ալընա պիպիր իսի։

Իյի էմմա, Գլէրին եէրինտէ պիմ-մէ.քտէ տէյիլ իսի։

Շիւբհէսիզ օլարագ, մէրգումէնին եէրինի, Բէմի Շօմէն պիմէ.քտէ իսի, հալ պուքի Ժան Բընօ անընտա եէ-բինի պիմէ.քտէ իսի։

Ժան Բընօ, շիւբհէսիզ սուրէթ-տէ օլարագ, պիր կիւն էվվէլ, Բէր-Լաշէզ գաբրիսթանընտա, մէր-գում օլ քէնտի իբլիքխանէ տրգա-տաշը Բէմի Շօմէնին եանընտան կէչմիշ օլմասընը պիմէ.քտէ իսի ի-սէ տէ, սէրպէսթ կէզմէ.քտէ մի տիր, եօգսա եինէ եագաեր էլէ վերբերէ.ք մահպէսէ եախօտ բրան-կաեա աթբրմբշ մը տբր անը պիմ-մէ.քտէ տէյիլ իսի։

Պէօյլէ պիր չօգ շէյլեր տիւշին-մէ.քտէ իբէն, ֆիբբրինէ պիր շէյ տիւշաիւ, վէ կէրչի պու տա քէն-տույէ, էվվել էմիրտէ բէ.ք էհէմ-միյէթսիզ տիր կիպի կէօրիւնանիւ

ցընել թէ ցորենը, գարին, եգիպտացորենը, կորեկը և այլ հացաբոյսներն կամ արմտիք, ո՞ր եղանակին, ի՞նչպիսի հողի վրայ, ի՞նչ գործիներով, և քանի՞ եզով, ձիով կամ մարդով կարելի է աւելի դիւրին հողը պատրաստել, ցանել, քաղհան անել, ջրել, ակօսել, կամ. նել, հնձել, կալսել և պահել։ Գարտիզպանին պէտք է սորվեցնել թէ ո՞ր բոյսն ինչպիսի հողի մէջ պէտք է տնկել, ե՞րբ պատուաստել տընկերն, ի՞նչպէս աղատել ծառերն վնասիչ ճճիներէ, պտուղներն ի՞նչպէս հաւաքել, ի՞նչպէս պահել դանոնք, ո՞ր սերմն կանուխ ո՞րն ուշ ցանել, կամ ի՞նչպիսի, արեւայրեա՞ց թէ հովանի տեղ, ի՞նչ ժամանակին, ի՞նչ կերպիւ մաքրել բանջարեղէններն փուշ և տատակէ կամ ապականիչ խոտերէ և այլն։ Անասնաբոյծին պէտք է սորվեցընել թէ հաւեղէնը ինչպէս պէտք է հոգալ, օրինակի համար հաւը թուխս նստեցնել, արուեստական կերպով վառեակ հանել, զանոնք ի՞նչպէս մեծացնել։ Հաւկիթներն ի՞նչպէս պահել, թէ հօտը ինչպիսի պայմաններու մէջ գտնուելի, օրինակի համար, այծի արուն և էգն ոչխարի արուն և էգն ի՞նչպիսի միջոցներով առատազոյն բեղմնաւորման առաջնորդել, ձագերն ծնանելնուն պէս, կամ ետքերն ո՞ր անունդով մեծացնել, ի՞նչ ժամանակին կթել, կաթնեղէնն ի՞նչպէս պատրաստել, թէ արջառն ի՞նչպիսի գոմերու մէջ պահել, ո՞ր տարիքին կամ պայմաններու մէջ զուգել, ձագերն ո՞ր ժամանակին աշխատեցընել, ո՞րչափ գործածել յաշխատութիւն թէ՛ եզն, թէ՛ գոմէշն և ցուլն, ո՞ր եղանակին ի՞նչպիսի սընունդ տալ և այլն, թէ էշն, ջորին ձին ի՞նչպէս պէտք է հոգալ, ո՞ր չափ գործածել, ի՞նչպէս ցեղն աղնուացնել, ո՞ր տեսակն հեծնելու, ո՞ր տեսակն բեռնաւորելու բանեցնել, և ընդհանրապէս այդ անասուններու զանազան հիւանդութեանց ի՞նչպէս առաջն առնուլ, ի՞նչպէս դարմանել, առողջացնել, և այլ հազար և մի դէպքեր, որոնք թէպէտ շատ պարզ բաներ կ'երեւան բան երեւոյթին, բայց քաջ հմտութիւն կը պահանջեն, որպէս զի կարողանանք ունենալ այն ազնիւ ցեղէ անասուններն, որոնք ի վաղուց հետէ երեւելի էին Հայաստանի մէջ, և այժմ, դժբաղդաբար փոխանակ զարգանալու, տեսակներն իսկ կորսուելու վտանգի մէջ են։

Արդ, հոս յիշեցին.ք մենք միայն գիւղացու պարապմունքն որ մեծ մասամբ՝ է երկրագործ, պարտիզպան, անասնաբոյծ, և մեր առաջարկած անտեսական լրագիրն ալ յատկապէս դոցա համար։ Հայաստանի մէջ ո՞չ մի երկրագործ, պարտիզպան կամ անասնաբոյծ, այնչափ ճարտար չէ որ մեր վերև դրուած հարցմանց պատասխան տայ։ Իր գիտցած պայմաններն, միջոցներն, եղանակներն, ամենն ալ նահապետական երեւոյթի մէջ են պահուած. — չինական անշարժութիւն դեպ ի յառաջացումն։ — Ուրեմն ի՞նչպէս անել որ այդ խեղճերն որոնք մարդկային կենաց ամենակարեւոր պիտոյքի մատակարարիչներն են, տեղեկանան իրենց հարկաւոր եղած դիւրութեանց։ Տնտեսական միութիւնը կարո՞ղ է Հայաստանի ամէն մի գաւառն մի մի քաջահմուտ տնտեսագէտ յուղարկել, որ, նոր քարոզիչի պէս թէ վարդապետի այդ դիւրազոյն միջոցներ և թէ փորձով ցուցնէ զայնս։ Բայանի է չէ կարող, ո՛չ այժմ ո՛չ ալ դար մ'եաքը։ Ուրեմն պէտք է այնպիսի միջոց մը գտնել որ թէ՛ կարելի լինի և թէ ծախսը թեթև։ Եւ ահա այդ ալ ի միջի այլոց, է մեր առաջարկած ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐՆ։ Հիմայ քննենք այն հարցը թէ մի այդպիսի նոր լրագիր ընդունելութիւն կը գտնէ՞ գիւղացի, տխմար վխտմբուլներու մէջ, թէ լրագիրն դեղն երթալուն պէս գիւղացիք հազիւ թէ ուշադրութիւն դարձնեն կարդացնել տալու, կամ միջոցներն գործածելու։ Նախ, մենք, առաջարկելով այդ լրագիրն, անհրաժեշտ կը տեսնենք, որ դա հրատարակուի ոչ թէ Կ. Պոլսի մէջ այլ գիւղական կեդրոն եղող քաղաքի մը մէջ, օրինակի համար Վանս։ Վանդի Կ. Պոլիս հրատարակուողը կը լինի, վերացական, բանաստեղծական, իսկ մեր ուղածը դա չէ, այլ լեզուով ալ, բովանդակութեամբ ալ, շարունակութեամբ ալ, պարզ գործունեայ և յարատև մի գործի։ Մի տպարան կը խրկուի Վան, հարկաւոր եղած գրաշարներով, իսկ խմբագիրներն անպատճառ պէտք է գաւառացիք և գիւղական վիճակին վրայ տեղեկութիւն ունեցող գաւառացիք լինին։ Հոգ չէ թէ դոքա քաջ լեզուագէտ, բանաստեղծ, բնագէտ չլինին. բաւական որ տեղեկութիւն ունենան Հայերէն և Թաղղիերէն լեզուաց, կարողանան Թաղղիերէն անտեսական լրագիրներէն, իրենց գիւղից պատշաճագոյն յօդուածներ թարգմանել, զետեղեն իրենց խմբագրութեան մէջ։ Լեզուն պէտք է բոլորովին պարզ, մանաւանդ թէ գաւառական լինի. և որպէսզի շատ լուրջ չլինի պարունակութիւնը և գիւղացոց համար ձանձրալի, մի առանձին էջ ալ կարելի է սահմանել, քաղաքական, ազգային լուրերու համար. մինչև անգամ քանի մը ծաղրացու կրթիչ լուրեր ալ յատկապէս պէտք է բովանդակել։

Ամէն գիւղ, հարկաւ ունի իր ծերխասէր քահանայն որ գոնեայ իր Աւետարանին չափ կարող է կարդալ այդ լրագիր։ Գիւղացիք, հետաքրքրութեամբ կը ժողվին տէրտէրի քով, տէրտէրը իբրև ճշմարիտ հովիւ կոկսի մի մասն այսօր, մի մասն վաղը կարդալ և գիւղացոց այս կամ այն հարցմունքին պատասխանել։ Երբեմն ալ խմբագիրներն կարող են այս կամ այն գիւղն երթալ յատկապէս այդ լրագրի օգտակարութիւնը ժողովրդեան բացատրելու համար։ Ա. ւելորդ է ասել թէ նախ, մի քանի տարի գիւղացին պէտք չէ ոչինչ վճարէ, այլ կամ Տնտեսական Միութիւնն ինք պէտք է հոգայ, և կամ ուրիշ շատ պարզ միջոց կարելի է գործածել։ Օրինակի աղագաւ Կ. Պոլսի մէջ կամ Թիֆլիս, առ ամենն տասը հազար ճշմարիտ ազգասէրք կան։ Սոքա, կարող են, մի մի գիւղի բարերար դառնալ, կամ պարզն ըսելով, Տնտեսական լրագրի մի օրինակին գրուելով, ընծայել զայն այս կամ այն իր ուզած գիւղին, և ահա կը վերջանայ դժուարութիւն։ Ուրեմն բաւական է որ բաժանորդագրաց կողմանէ պակասութիւն չլինի, անտարակոյս կը յարատեւէ այդ գործ։

Արդ, մեր խօսքը այսչափ էր Տնտեսական լրագրի մասին, Տնտեսական Միութեան հետ։ Ի վերջոյ սա ևս կուզեմ անցողակի յիշեցընել թէ Հայ գիւղացիք, այնչափ ախմար և անհոգ չեն ոչ ալ այնչափ բթամիտ։ Պ. Նիկողոսեանն էր որ «Մշակի» մէջ կը յիշեցնէր մեզ Կիւրինցի կնոջ և Ակնցի կոչկակարի օրինակները։ Ցանցանք մենք չենք պտներ այնչափ գիւղացւոց մէջ, որչափ մեր ազգասիրաց յարատեւութեան պակասութեան մէջ։ Թող ցուցնեն այժմ, ժամանակն է արդէն, թէ Տնտեսական զարգացման համար ալագին աղմուկներով մեցոցողները, բոլորովին ապարդիւն չեն թողուր ազգի յոյսն և ակնկալութիւն, և ի վերջոյ չըսեն ազգի չարկամք թէ լեռը իր երկունքէն յետոյ մուկ մը ծնաւ... Միացեալ ընկերութիւնն գոնէ օրինակ առնուն, որ, ըստ բաւականի չպատասխանէ իր վրայ դրուած յոյսերուն։

Ահա մեր առաջարկութեան վերջին կէտն։ Տեսնենք թէ ինչ արդիւնք կունենայ Տնտեսականաց մտքերու մէջ։ Հետզհետէ պարզել այս խնդիրը մենք պատրաստ ենք, բաւական որ յաջող ելք ստանան։

Խնդրեմ, Խմբագրապետ, այս մասին արտայայտեցէք ձեր կարծիքն ևս և բարեհաճեցէք զայս, ձեր մտատակոյ թերթերէն միոյն մէջ։

Անդրէ Ա. Ս. Փէլոյեան

1882, յունվ. 21
Արթվին

* * *

Աթիտէքի մէջթուպ Գայսէրիեէ. միջ քահանայարքնտան Տ. Մարտիրոս հայր Նիկողայոսեան թարգիքնտան գալէմէ ալընմըշ օլուպ, կերէք պէեանաթքնէն էհէմմիյեէթի, վէ կէրէք լիսանընքն թէմիզլիկի վէ սատէլիկի ճիհէթիլէ շայեանը միթալէա պուլունմադտաբը։

Ազնուասիրտ բարեկամ.

Դեկտեմբեր 19 թուագրեալ շնորհալի նամակդ ընկալայ. և երախտապարտութիւն կը խոստովանիմ ձեր բարեսրտութեան և ազնիւ ըզգացմանց համար՝ զոր կը յայտնէք յիմ մխիթարութիւն։

Գիտէք միանգամայն և որ մեք վատասրտութիւնը կը մերժենք, հետեւաբար այն գրութիւնները զոր խոստացաք յուղարկել ի հրատարակութիւն, նոքին իսկ արգելարիթ են ճշմարտութեան քարոզներ լինելնուն համար, գրական ասպարէզը աղատութիւնը կերպիւ մ'ունի, բայց օրինաւորական եղանակաւ մուտ գտանելը (նոյն իսկ) օրինաւորութիւնը երբեմն կը մերժէ, վասն զի հայկեան հեղինակներն և խմբագիրները զանազան գաղափարաց տէր լինելով, քան թս դժուարամատչելի է ի հրատարակութիւն կամ ի գրական ասպարէզ իջանելը։

Կարծեմ գիտէք դուք, որ գրուածքներս փոքրիկ մատենադարան մը կարեն կազմել զանազան նիւթերու վերայ, թէ կրօնական և թէ աշխարհային գործոց, և մանաւանդ ազգային գաւառական վարչութեան վերաբերեալ նոր կարգի զեղծմունքները նկարագրած եմ, որք անտարակոյս անհաճոյ և գուցէ դատաքննութեան ռամկին ենթարկին. և «չախորժէ ռամկին եթէ ոչ զբուն ուղիղն ազատաղիցէ» ըսած է լրջամիտ հեղինակ մը, ահաւասիկ լռութեանս պատճառ, վասն զի ես որդի քաղաքագիտութեան մասին (բէսիմիսթ) մը պիտի հանդիսանամ, բայց չէ թէ ինքնահաւան մտքով, այլ ճշմարտութեան զօրաւորագոյն փաստերով ցուցեալ եմ Կեսարիոյ դեղմունքը, և սիրելի քաղաքակից.ս գուցէ վշտանալոյ առիթ ունենան... ուստի կամ պէտք է որ անդ գանուիմ, և սկզբունքներս պաշտպանեմ որք սուրբ են և ընդունելի ամենայն ողջամիտ դատողաց, կամ ի խաւար ընծայեմ զայնսիկ, քան թէ ի լոյս տպագրութեան։ Իսկ այն կէտը զոր ձեր բարեպաշտ ընթացքը և ազնիւ սիրտը կը յիշեցնէ ինձ թէ «եթէ ներկայն չյարգեց կամ չվարձատրեց ձեր հանճարը, անշուշտ ապագան պիտի յարգէ զնա» սորին պատասխանը գալ շարթու, որպէս և քանի մը հրատարակութիւններ որք կարեւորութիւն ունին։

Մնամ՝ ձեր ազնիւ սիրելութեան բարեմաղթու
Տ. Մարտիրոս Նիկողայոսեան

25 Յունվար 1882
ի Կեսարիա

* * *

. . . Խմբագրապետ,

Խնդրեմք տեղի շնորհել ներկայ թուղթս հետ ծրարեալ կանոնագրին՝ որ կը վերաբերի ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԱՒԱՌԱՀԱՅՈՑ որոյ համար կը գամք կանխել մեր շնորհակալիք։

Իսկապէս նուազ ցաւալի չէ տեսնել որ մեր սիրեցեալ գաւառացի հաղարաւոր վիթխարի կտրիճ Հայ եղբարք՝ այ.ք Ազգայնութիւնը բազմապատկելու ու պահպանելու գեղեցիկ կոչումն ունին, հեռի Հայրենեաց նուիրական վայրէն, հեռի ընտանեկան սուրբ ու անաղարտ գգուանքներէն վերջապէս մի օր այժէ ու կարողութենէ ինկած կը ծածկուին պանդխտութեան օտար աստղերուն ներքև անդին բաժին թողելով բիւրաւոր սիրելեաց կսկիծ, մորմոք և աղէխարշ արտասուք...։

Որքան սիրելի կը լինէր մեզ տեսնել արդէն հաստատեալ հարիւրաւոր ընկերութեանց դէթ միոյն նպաստն լինիլ սոյն պանդխտութեան ազգակործան դրութիւնը ծնող պատճառներուն բարձումն ու խափանումն. սակայն, աւաղ, անցան օրեր, տարիներ ու ժամանակներ և փորձերը ցուցուցին թէ, կեդրոնի հեղինակութեան աչքէն դեռ վրիպած կը գտնուի այսպիսի մի ամենակարեւոր կէտ. ուստի, գաւառացի Հայն՝ որ միայն կարող էր կշռել այդ անտանելի ծանրութիւն, վերջապէս ստիպուեցաւ ինքն ինքեան նոր ոգ.ք եւած աղու նման ըզգալ այդ ամենակարեւոր պիտոյք, և հետեւաբար կազմաւորել այսօր ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԳԱՒԱՌԱՀԱՅՈՑ անունին ներքեւ կը գայ ու կը ներկայանայ ընդհանուրի ուշադրութեան, հաւատ ունելով որ, ընդհանուրն ալ չպիտի ղլանայ քաջալերը կանգնելու այսպիսի մի նորոգ և կարի տաժանակիր ձեռնարկութեան որոյ միակ և անմիջական նպատակն է, պահել Հայը իւր Հայրենի երկրի մէջ, և խափանել պանդխտութիւնը որ կը լափէ հարիւր հազարաւոր հայրեր աշխարհի զանազան անկիւններուն մէջ։

Ի դիմաց Բարեգործական Միութեան Գաւառահայոց.

Ատենադպիր Ատենապետ
Մ. Հաղբրպեանեան Սահակ Ապրեսեան

24 փետր. 1882
Կ. Պոլիս
Ղալաթիա Մոմհանէ
Թիւ 109

ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԱՒԱՌԱՀԱՅՈՑ

ՆՊԱՏԱԿ

1. Միութեանս նպատակն է նիւթական օգնութեամբ վերադարձնել իրենց հայրենիք այն ամէն պանդուխտներ՝ որոնք բեռնակրութեամբ կամ այլ ծառայական պարապմամբ Հայաստանէն դուրս կը թափառին։

2. Միութիւնս հետամուտ պիտի լինի պարբերաբար հրատարակել այնպիսի տեղեկագրեր, որոնց մէջ պարունակուած լինին Հայաբնակ գաւառաց, քաղաքաց և գիւղաքէից տեղական, պատմական և պաշտօնական անուանքն, քրիստոնեայ և ոչ քրիստոնեայ բնակչաց ամենատարբեր թուահամարները, նոցա բնակութեանց եղանակն և աշխատութեանց փոխադարձ յարաբերութիւնները։ Տեղական բերքերը, արտադրութեանց ու ներածութեանց աղբիւրները։ Տեղական պարապմանց տեսակները և աշխատութեանց եղանակը։ Երկրի մէջ մնացած հինաւանդ արհեստները և նոցա կացութիւնքը, իւրաքանչիւր տեղերու վաշխառուաց շահագործութեանց չափը ու եղանակը, բնակչաց առհասարակ օրէնսգիտական և դատավարական հմտութեանց աստիճանը, նոցա հողատնտեսական և երկրագործական նկարագիրը։

3. Հիմնուելով վերոյիշեալ հետազօտութեանց տուած արդեանց ու տեղեկութեանց վերայ Միութեանս նպատակն է ձեռնարկել այն միջոցներուն՝ որոնք կարող են ծառայել պանդխտութիւնը ծնող բուն պատճառներուն խափանմանը։

4. Միութեանս նպատակը պիտի լինի նաեւ նոյն տեղագրութեանց համեմատ քան չափու կարողութեան գիւրին և գործնական միջոցներով նպաստել տեղական պիտոյից լրացման։

5. Միութեանս գործառնութեանց եղանակն ու շարժառիթը պիտի մընայ զուտ բարեգործական առանց որ և է քաղաքական ձկտումներու։

6. Միութեանս կեդրոնը առ այժմ որոշուած է Կ. Պոլիս լինիլ. իսկ ի հարկին կարելի պիտի լինի փոխադրել այլուր գաւառ ի փոքր Ասիա։

7. Միութեանս անունը ու նպատակը անփոփոխ պիտի մնայ միշտ։

ՊԱՏՄԱՆՔ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ

8. Միութեանս կարող են մասնակցիլ ոչ միայն գաւառացիք, այլ և ամէն տեղի Հայք, նաեւ ամէն ազգ ու սեռէ անխտիր, որոնք պարտաւոր են յարգել Միութեան պայմանները։

9. Միութեանս մասնակցելու հիմնական պայմանն է վճարել տարեկան 10 դահեկան կամ մէկ ռուպլի կանխիկ ողջ դրամ որ կը կազմէ մէկ բաժնեգին։

10. 10–20 բաժին Միութեան վճարողն տարեկան 100ին 5 տոկոս առնելու իրաւունք կ'ստանայ։

11. 20–100 բաժին վճարողն 100ին 6 տոկոս կ'ստանայ։

12. 100–200 բաժին վճարողն, 100ին 7 տոկոս կ'ստանայ։

13. 200–1000 բաժին վճարողն, 100ին 8 տոկոս կ'ստանայ։

14. 10, 11, 12, 13 յօդուածոց մէջ յիշատակեալ բաժնեվճարներէն 100ին 5 տոկոս առնելէ հրաժարողը Միութեան օժանդակող կ'անուանի։ 100ին 6 տոկոս առնելէ հրաժարողը բարեկամ անուն կ'ստանայ։ 100ին 7 տոկոս առնելէ հրաժարողը բնակիչ կը կոչուի։ 100ին 8 տոկոս առնելէ հրաժարողը բարեբար կը կոչուի։

15. Միութիւնս կը պարտաւորի բոլոր այդ պատուոյ մասնակցողաց ցուցակն ճշդիւ և անյապաղ հրատարակել ազգային թերթերու միջոցաւ, իսկ վերջի երկու կարգ նուիրատուաց անուանքն լրագրաց մէջ հրատարակուելէ զատ կ'ստանան նաեւ Միութեանս Գործադիր ժողովոյ կողմանէ ստորագրուած ու վաւերացած երախտագիտական ուղերձ. նմանապէս բոլոր անոնք՝ որք բարոյապէս կը նպաստեն Միութեանս գործոյն։

16. Միութեանս բոլոր հասոյթից ու ծախուց հաշուեցոյցը անպատճառ պէտք է հրատարակուի իւրաքանչիւր երեք ամիսը մի անգամ ազգային թերթերու միջոցաւ. իսկ հայրենիք վերադարձող պանդխտաց իւրաքանչիւր խումբն կը ներկայացուին Ամեն. Ս. Պատրիարքին յօրհնութիւն, կանխաւ յայտարարութիւն կը լինի նաեւ ամէն մէկ խումբի ուղարկաւորութեան նկատմամբ ազգային լրագրաց մէջ, որպէս զի եթէ գտնուին ցանկացողներ հայրենասէր ազգայիններէ՝ կամ լինին անձամբ ներկայ գտնուիլ ուղարկաւորութեան՝ արժանաւոր յարգանքներ մատուցանելու և քաջալերելու համար այն վերադարձողները, որոնք դատապարտելով ստորութիւնք՝ կ'ուճապարեն հայրենեաց հողը կրկին գրկելու։

(Գործ. Ժողովոյ ներքին կարգադրութեանց համար Միութիւնս ունի առանձին կանոնագիր զոր ձրիաբար կ'ուղարկէ բոլոր խմբագրապետաց և մասնակցող յարգելի անդամոց և նուիրատուաց։)

ԿՈՂՄ ՀԱՅԿԱՅՈՒԹ

—

Հանրագիտարանային դեմքերն-դեմքերն ամբողջ դարձյալ ինքնագիտակցության մի գրոհ ունեցան, ամենայն դեպքում ինքնագիտակցության մի գրոհ ունեցան Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Գրադարանի գրադարանավարները։ Գրադարանավարները գրադարանի գրքերի ինքնագիտակցությունն ունեցան։ Գրքերի ինքնագիտակցությունն ունեցան։ Գրքերի ինքնագիտակցությունն ունենալ նշանակում է գրքերի ինքնագիտակցությունն ունենալ